

Sanna Kopra

Liukuhihnatyötä julkaisutehtaassa?

Erkki Karvonen, Terttu Kortelainen & Jarmo Saarti:

Julkaise tai tuhoudu: Johdatus tieteelliseen viestintään. Vastapaino, Tampere, 2014. (240s.)

Tutkijat ovat todennäköisesti maailman ainoa ammattiryhmä, joka ponnistelee tuottaakseen yhä enemmän nopeammin ja edullisemmin, mutta luovuttaa tuotoksensa kuitenkin veitotukselta huomattavia liikevoittoja tekeville kansainvälisille suuryrityksille - vain ostaakseen (veronmaksajien rahoilla) oman ja kollegoidensa tuotokset käyttöönsä myöhemmin. Erkki Karvosen, Terttu Kortelaisen ja Jarmo Saartin teos *Julkaise tai tuhoudu: Johdatus tieteelliseen viestintään* käsittelee tätä paradoksaalista tilannetta monipuolisella ja mielenkiintoisella tavalla. Teos soveltuu erityisen hyvin jatko-opintojen alkuvaiheen oppikirjaksi, sillä se esittelee havainnollisesti ja seikkaperäisesti tiedeviestinnän perusteita kuten julkaisuprosessia, julkaisujen vaikuttavuutta sekä viestinnän eettisiä kysymyksiä. Edistyneemmälle tutkijalle kirjan anti sen sijaan jäänee vähäiseksi lukuun ottamatta mielenkiintoista katsausta tiedeviestinnän historialliseen kehitykseen, josta saattaa olla mukava viljellä knoppitietoa vaikkapa oluttuopin äärellä.

Koska *Julkaise tai tuhoudu* tarkastelee tiedeviestintää sosiaalisena käytänteenä, se ei pidä nykykäytänteitä annettuina, ainoina oikeina tapoina toimia, vaan arvioi kriittisesti näiden historiallista ja kulttuurista muotoutumista ajassa ja paikassa. Kirjan painopiste on nykytilassa, jonka se katsoo kehittyneen erityisesti uusliberalistisen tulosajattelun ja uuden julkisjohtamisen soveltamisesta yliopistoihin: vuonna 2013 Suomessa astui voimaan uusi yliopistojen rahoitusmalli, joka kytki yliopistojen rahoituksen suoraan julkaisujen tuottamiseen. Itse asiassa uusi malli lähes kahdeksankertaisti julkaisutoiminnan merkityksen yliopistorahoituksessa! Julkaisutoiminnan arvioimiseksi yliopistojen tuottavuutta ja kilpailukykyä ryhdyttiin mittaamaan pääasiallisesti määrällisin menetelmin. Kirjoittajat eivät kritisoineet yliopistojen arvioimista sinänsä, mutta toteavat nykyisten suoritusmittausten tuoneen mukanaan monia kielteisiä ilmiöitä. Mittaukset eivät huomioineet riittävästi esimerkiksi eri tieteenalojen julkaisukäytänteiden välisiä eroja, ja suosivat siten toisia aloja toisten kustannuksella. Tästä voi seurata muun muassa se, että helpommin määrällisen mitattavuuden vaatimukseen taipuvien luonnon-tieteiden ja teknisten tieteiden julkaisukäytännöistä

luodaan standardit kaikelle tiedejulkaisemiselle. Jo nyt kotimaisilla kielillä tuotettuja julkaisuja pidetään vähemmän tärkeinä kuin kansainvälisiä referree-julkaisuja.

Yliopistojen uuden rahoitusmallin myötä myös yksittäisten tutkijoiden menestystä alettiin mitata pääasiassa julkaisujen määrällä. Tutkijoiden opetusansioihin ja yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen ei siis kiinnitetä yhtä suurta huomiota kuin julkaisuihin, mikä ei varmasti ainakaan lisää näiden jo ennestään väheksytyjen tehtävien houkuttelevuutta tutkijoiden parissa. Yliopistojen henkilöstö on kokenut suoritusarvioinnit negatiivisina, sillä ne ovat johtaneet muun muassa tutkijoiden motivaation laskuun ja pitkäaikaisen perustutkimuksen väheksymiseen. Ne ovat vähentäneet yliopiston houkuttelevuutta työpaikkana ja lisänneet tutkijoiden stressiä, epävarmuutta ja turhautumista.

Julkaise tai tuhoudu on luonteeltaan tietokirja, eikä sen tarkoitus ole antaa varsinaisia kirjoitusohjeita. Tämä lienee viisas päätös, sillä tieteellisiä kirjoitusoppaita on markkinoilla jo useita. Kirjan kohderyhmää, nuoria tutkijoita, olisi kuitenkin mielestäni palvellut se, että teos olisi antanut selkeämpiä neuvoja tiedeviestinnän monimuotoisessa viidakossa menestyksekkäästi luovimiseen. Nyt kirja katsoo tiedeviestintää pitkälti yliopiston ja akateemisten journalien näkökulmasta. Tiedeviestinnän käytänteiden merkitys yksittäisen tutkijan näkökulmasta jää turhan vähälle huomiolle. Teos keskustelee esimerkiksi tieteellisten journalien vaikuttavuudesta ja näkyvyydestä sosiaalisessa mediassa, mutta lähestulkoon sivuuttaa sen, miten tutkija itse voi rakentaa tutkijaprofiliaan sosiaalisessa mediassa. Pitäisikö nuoren tutkijan – tai miksei vanhemmankin – tehdä itselleen jonkinlainen viestintästrategia, jossa pohtia, mitä, kenelle ja milloin hän haluaa viestiä tutkimustuloksistaan? Kannattaako tutkijan esimerkiksi twiitata tai blogata ahkerasti? Mitä hyötyä siitä on? Entä millainen on hyvä tieteellinen blogi? Tutkijoiden omat sosiaalisen median kanavat, kuten ResearchGate tai Academia.edu, unohtetaan teoksessa kokonaan. Millainen rooli näillä on nyt tai tulevaisuudessa tutkijoiden välisessä viestinnässä? Entä mitä erilaiset mittaustavat, kuten Hirsch-indeksi, merkit-

sevät yksittäisen tutkijan näkökulmasta (muutoin kuin että ne kannustavat tuottamaan määrällisesti mahdollisimman paljon julkaisuja)? Olisin toivonut myös pohdintaa tutkijan roolista poliittisessa viestinnässä: kirja tarkastelee tieteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta suuren yleisön näkökulmasta, mutta ei arvioi millään tavalla tiedeviestinnän vaikuttavuutta poliittisessa päätöksenteossa.

Julkaiseminen on tietenkin olennainen osa tiedettä: tutkimusta ei ole, ellei sitä voida julkaista. Vasta julkaistu ja tiedeyhteisön kriittisesti arvioima tieto on tiedettä. Julkaiseminen on siis tärkeä osa tutkijuutta, ja edetäkseen urallaan nuoren tutkijan kannattaa pyrkiä alusta lähtien saamaan työtään julkaistuksi. *Julkaise tai tuhoutu* tarjoaa siten nuorelle tutkijalle hyödyllistä yleistietoa esimerkiksi julkaisukäytännöistä ja julkaisujen rakenteesta. Kuten tekijät itsekin huomauttavat, on kirjan pamflettimäinen otsikko kuitenkin negatiivissävytteinen: se kuulostaa jopa uhkaukselta. On pakko julkaista enemmän ja nopeammin. Tutkijoilla ei enää ole aikaa paneutua pitkäaikaiseen tutkimukseen, vaan yliopistot ovat muuttuneet ”julkaisutehtaiksi”. Tämä on jo aiheuttanut lieveilmiöitä: tutkimustuloksia pilkotaan pieniin osasiin useamman julkaisun saamiseksi, tutkimuksia julkaistaan useilla foorumeilla samaan aikaan ja kollegoita merkitään kirjoittajiksi vastavuoroisuuden nimissä, jotta saadaan mahdollisimman pitkä julkaisuluettelo. Kirjoittajat esittelevätkin eri tapoja, joilla arvioidaan, ketkä voidaan nimetä julkaisun tekijöiksi. He käsittelevät myös lyhyesti plagiointia, mutta eivät kerro voiko tutkija plagioida itse itseään. Jos väitöskirjan tekijä pyrkii ”monistamaan” tutkimustuloksensa mahdollisimman moneksi julkaisuksi, aiheutuuko tästä eettisiä ongelmia? Kuinka suuri osa tuloksista voi olla jo kertaalleen julkaistu jossain muussa yhteydessä ja kuinka suuren osan pitää olla aiemmin

julkaisematonta?

Mielestäni *Julkaise tai tuhoutu* olisi voinut mailla tiedepoliitiikan ja julkaisukäytänteiden tulevaisuudenkuvia syvällisemmin esimerkiksi pohtimalla millaisia (tiedepoliittisia ja taloudellisia) päätöksiä ja tapahtumaketjuja tarvittaisiin, jotta nykytila näyttäytyisi tulevaisuudessa vain yhtenä ohimenneenä murroskautena muiden joukossa. Vai onko todella niin, että markkinataloudellinen ajattelutapa on tullut jäädäkseen myös yliopistomaailmaan? Kirjoittajat mainitsevat tieteellisen työn ajan tarvetta painottavan *slow science* -liikeshdinnän yhdeksi tehotuotetun oppineisuuden vastavoimaksi. Epäselväksi kuitenkin jää, millainen potentiaali julkaise tai tuhoutu -mentaliteetin oravanpyörästä hyppäämiselle on tulevaisuudessa. Voiko yksittäinen tutkija tehdä mitään, vai onko ammatillinen itsemurha, jos ei julkaise tiiviissä tahdissa? Entä miten vastustaa tieteellisen kustannustoiminnan kaupallistumista? Yksi vaihtoehto on tutkijoiden ja tiedekirjastojen kollektiivinen vastarinta. Kirja kertoo matemaatikkojen perustamasta verkkoadressista *The Cost of Knowledge* monikansallista Elsevier-kustantamoaa vastaan yhtenä esimerkkinä tällaisesta vastarintaliikkeestä. Toinen ratkaisu kaupallisen kustannustoiminnan vastustamiseksi on vapaan saatavuuden (*open access*) julkaiseminen, jossa lukijoille maksuttomien verkkojulkaisujen toimituskulut katetaan kirjoittajilta kerättävillä julkaisumaksuilla. Vapaassa julkaisemisessa on kuitenkin omat eettiset ongelmansa. Tieteellisiä julkaisuja on perustettu rahastamistarkoituksessa, ja vakavia puutteita muun muassa laaduntarkkailussa ja vertaisarvioinnissa on tullut esille. Tieteellisten seurojen julkaisutoiminta onkin tärkeää paitsi kaupallisuuden tieteellisesti luotettavana vastavoimana, myös kotimaisten kielten säilyttämisessä tiedeviestinnän välleinä.